

NIKOLA MODRUŠKI: O BIJEDI LJUDSKOG ŽIVOTA*

preveo s latinskog jezika:
PETAR SOLDÓ
Filozofski fakultet,
Sveučilište u Zagrebu
petar.stjepan.soldo@gmail.com

Pa hajde da prije prozborimo o životu: što bi se drugo u čitavu njegovu toku moglo naći osim nemira, napora, briga, teškoća, tjeskobe, tuge i jada svake vrste? Pogledaj sva njegova razdoblja – nigdje mira, nigdje odmora, nigdje spokoja niti ikakve radosti ne možeš naći, koja bi s lakoćom donosila više veselja nego muka. Jer ako kreneš od samog početka života (vrijedi, naime, raspraviti svako pojedino razdoblje), zar nije taj dio pun tuge, smrada i srama? Da mudrost Božja nije te stvari ublažila nevjerojatnom roditeljskom ljubavlju, tko bi ih ikada mogao istrpjeti? Kome naš izmet ne bi izazvao mučninu? Čiju žuč ne bi uzrujalo neprestano cviljenje, plač i životinjske gadosti? A koga ne bi iscrpilo neprekidno uznemiravanje, neprospavane noći te brige i naponi koji se neprestano podnose zbog djece? Uostalom, što korisnog odnosimo iz djetinjstva više nego tupe životinje? Jer zaista, u toj dobi ne znamo i ne možemo ništa drugo nego tražiti hranu i san.

Zatim nas zadesi mladost, koja koliko oslobađa od vezanosti u djetinjstvu, toliko žestoko sapliće i sputava grijesima. Tada, naime, počinje navirati bezbožna gomila svih požuda, tada najburnije niču bolesti duše, tada plamte bestidne vatre strasti.

Tada nas plamenje bijesa raspaljuje i svojim ostrugama podbada da započinjemo svađe. Čas nas mamci proždrljivosti odvlače u bančenje i pijanstvo, čas gorimo pogubnim ognjem ljubomore. Sad se uznosimo najbezumnijim i najispraznijim hvalisanjem, sad venemo u lijenosti i dokonosti i poput svinja se veselimo valjanju u najodvratnijem blatu. I da se ne zadržavam više na ovome, bez prestanka se svekoliki grijesi uspješno natječu s nama u boju, a kada nas jedan pusti, ubrzo drugi napada još bjesnije. Budući da im se obično dragovoljno predajemo, nužno je pokoriti se zakonu pobjednika. A čim si jednom podlegao njegovoj vlasti i stavio se pod njegov jaram, čitav ćeš ga život morati podnositi. Jer ako ga ikada pokušaš zbaciti, naći ćeš se pod prisilom – pa makar poput zavezanog psa uporno grizao lanac, i makar možda mogao prekinuti jedan ili dva prstena, ipak će uvijek ostati nešto što ti visi s vrata, čime ćeš, opet zarobljen, biti privezan za mlinski kamen.¹ Takvim te teretom daruje mladost.

* Pred vama se nalazi ulomak (II, 8) iz retoričkog priručnika *De consolatione* Nikole Modruškog. Djelo je to koje nastaje oko 1466. i u kojem autor sistematizira razne načine verbalne utjehe (Jovanović,

Prijeđi sad na sljedeće čovjekovo razdoblje, kada, onkraj onih koje smo spomenuli, trebaš podnositi druge nedaće koje nisu ništa lakše: brigu za obiteljske poslove, osornost i neprekidnu oholost žene, podmuklost slugu i zloću sinova. Dodaj tome i razne nesreće, svoje ili tuđe bolesti, vlastitu zlovolju, neprijateljske progone, izgnanstva, razdvojenosti, rane, pljačke, zarobljeničtva, zatvore i nedaće u svakakvim oblicima, koje moraš, svaku od njih, ili podnositi ili ih se bojati. A sve te stvari, ako bi došao na poziciju moći, onoliko rastu, koliko s njome rastu čast ili ugled. Ako ti usud bude pružao nešto mirnije luke, neprekidno će te mučiti strah i zabrinutost. Ako ih pak, pohlepan, nikada ne pokaže, ili ako ih, nestalan, otkrije pa zatvori, tad se zbilja raspadaš i od boli i od čežnje, tad si satrt od žalosti. Zatim te, naposljetku, zgrabi starost, ljudima najpriželjkivanije zlo. Ona ti donosi bolesti, a oduzima sve lijepo, ako je ičega bilo. Tad hrana gubi okus, bježi nam dragocjen san, i oči i nos se vlaže, glava klone, a koljena i ruke drhte.

A da bi ovo s većim zadovoljstvom čitao, donosim ti izvrsnu pjesmu satiričara o starosti, u kojoj s pravom izruguje one koji je žele doživjeti:

*„Daj mi, Jupitre, prostor života, daj godina mnogo!”
 Ovo jedino želiš, il' svijetla il' bolesna lica.
 Ali preduga starost kolikih i kakvih sve zala
 prepuna nije? Najprije lice bez oblika pravog,
 ružno prepoznat je teško, a koža gadna i gnusna,
 obrazi vise niz lice, a usto pogledaj bore,
 kakve majmunica stara čeprka na svojem licu,
 ondje gdje Tabraka stere sjenovite obronke šuma.
 Razlike vrlo su mnoge kod mladih, jer onaj je ljepši,
 opet i onaj od onog, a ovaj je jači od ovog.
 Starci uvijek su isti, a s glasom drhte i ruke,
 glava ćelava, glatka, a nos mu vlaži kô dječji,
 bijednik, jer kruh mu usitniti moraju desni bez zuba.
 Težak toliko je vlastitoj ženi i djeci i sebi,
 da bi dosadio Kosu, što stalno ostavštine ganja.*

2002.), a u ovom dijelu teksta opisuje sve jade i bijede ljudskog života ne bi li pokazao da se pomoću njih može ublažiti gubitak bliske osobe. Tekst obiluje slikovitim primjerima i citatima, a nerijetko je i duhovit. Nikola Modruški (1427 – 1480) bio je biskup senjski i modruški, diplomat i jedan od prvih hrvatskih humanista. Najpoznatiji je po svojim retoričkim djelima, ali iskazao se i u filozofskoj prozi. Latinski tekst priručnika priredio je prof. Neven Jovanović i objavio ga u *Hrvatskoj književnoj baštini* (2002), a za prijevod je korišteno online izdanje teksta, dostupno na <http://croala.ffzg.unizg.hr/cgi-bin/getobject.pl?c.61:3:7.croala>. Velike zahvale prof. dr. sc. Ireni Bratičević na svesrdnoj pomoći prilikom priređivanja prijevoda. Nadam se da će ovaj prijevod poslužiti kao poticaj za proučavanje naše filozofske baštine pisane latinskim jezikom.

1 Op. prev. Privezivanje za mlinski kamen uvriježena je biblijska slika koja simbolizira ropstvo.

Više ne osjeća vino ni hranu, jer nepce mu trne.
 Dugo ne uživa jadnik u putenom činu, jer ako
 pokuša ipak, ne diže se ud nit' puni se krvlju,
 makar ga cijele i pipao noći, ostaje mlohav.
 Mogu li nešto i tražiti sjedine slabina ovih
 nejakih? S pravom je pače osumnjičen onaj što traži
 spolni užitak bez potrebnih snaga. A pogledaj sada
 štetu i na drugoj strani. Jer kakvo uživanje čuti,
 ako mu pjeva kitared, pa makar i odličan poput
 Seleuka, kome silno svjetluca zlatni ogrtač?
 Znači li nešto, na kojoj strani sjedi teatra,
 ako jedva da čuje frulaša i skladbe trubača?
 Vikati treba, da uho mu jasno čuje, kad sluga
 kaže tko je došó il' javlja koliko je sati.
 K tomu oskudnu krv u napola prozeblu tijelu
 groznica samo užeže, kad na njega naletom pravim
 nalijeće svakakva bolest: a tražiš li njima imena,
 kazat ću lakše koliko je Opija dragana srela,
 jeseni jedne koliko je Temison ubio ljudi,
 drugova Bazil koliko, koliko dječaka je nježnih
 varao Hiro, koliko je ljudi u jednome danu
 suha iscijedila Maura, il djece iskrvario Hamil,
 kazat ću prije s koliko raspolaže dvoraca onaj
 koji je meni mladiću uz škripanje rezao bradu.
 Sad je to rame, sad bubreg, a sada je bolesna noga.
 Oba izgubi onaj oka, na čorave kivan,
 onomu blijede usne po drugima primaju hranu,
 onaj koji je nekoć pred ručak razvlačio žvale
 sada zijeva koliko i lastin ptić kad mu majka
 gladna punim dolijeće kljunom. Al' od svih je zala
 tijela delirij najteža stvar, jer on niti znade
 slugu imena nit' jasno razaznaje obličje druga
 s kojim je protekle ručao noći, niti pak onih
 kojima podari život i odgoj.²

Jesu li se mogli točnije ili istinitije opisati i prikazati ta posljednja bijeda i zadnji dio ljudskog života? Ipak, ne možemo se čuditi tako nesretnom kraju onoga za čije smo ishodište uvidjeli da je

tužno i žalosno. Početak koji je krenuo u suzama i plaču s pravom zadobiva jadan i turoban kraj, a sredina je puna svakakvih gadosti i nevolja.

Čak i ako bi drugo izostalo, što misliš, koliki jad neprestano podnosimo zbog brige za tijelo, rješavajući se čas vrućine, čas studeni, sad izbjegavajući pljusak, a sad vjetrove i oluje, sve uporno skrbeći za zdravlje? Zbog toga se ponekad suzdržavamo od ovakve, ponekad od onakve hrane, a opet smo na mukama kad nas pritisne glad. Ujutro ti se ne da ustati, bunovnu od sna i još neprobavljenog jučerašnjeg pijanstva, dok te s jedne strane nemirna pohlepa zove na posao, a s druge ti, dok si zamotan u pokrivače i dokolicu, godi lijenost i potiče te da ugadaš sam sebi. Tu ti svađa požuda, tvojih gospodarica, ne dopušta da odahneš i svaka te rastrganog vuče na svoju stranu. Naposljetku pobjeđuje pohlepa, nerijetko uz pomoć srama, i izvlači tebe, svinju, iz brloga, iako mu se ti, lijenčina, vrlo često vraćaš.

Kada ustaneš, prvo se suočavaš s naporom odijevanja i uređivanja. Zatim krećeš na neki nezahvalan posao (ili možda zahvalan, ali naporan i težak). Ondje se mučiš toliko dugo dok se ne umoriš, a u međuvremenu si pritisnut glađu i žeđu. Kad ih više ne možeš podnijeti, odlaziš po hranu i piće, od kojih ili okrećeš glavu jer su bezukusni ili, ako imaju okus, jedva od stola vraćaš trbuh otežan jelom do kreveta. A onda – razjapljena usta i povraćanje, težak bol u trbuhu i želucu! Pa se opet, hajde, nakon popodnevnoga sna, vraćaj na posao. Opet glad, i opet se grabi hrana. U međuvremenu padne noć. Ponovno treba odložiti ukrase, skinuti odjeću i tad se opet vraćamo miru postelje, u kojoj se ili cijelu noć, iscrpljeni brigama, besano meškoljimo ili svladani vinom od večere, poput mrtvaca, ležimo bez svijesti. Ali ni tada nema odmora – naime, doskora nas obuzima nesanica, straše nas čudne i grozne slike ili nas hvata nespokoj. Čas nasuprot nas stoji neprijateljsko lice s isukanim mačem, čas letimo ili se strovaljujemo s nekog visokog mjesta u ponor. Nekoga kolje protivnik, nekoga pljačkaju. Netko je svezan okovima ili ga vode na pogubljenje i trpi druga mrska priviđenja, toliko da često, znojeći se i tresući se, vrišti i skače iz postelje. I eto ti opet jutro, eto opet nevolja prethodnog dana i tako u tim prejadnim nesrećama provodimo čitav ovaj život, koji nazivamo sretnim i koji toliko jako želimo produžiti i nadostaviti.

No, ne i apostol, koji više uzdasima, plačem i silnim urlicima: „Jadan li sam ja čovjek! Tko će me istrgnuti iz ovoga tijela smrtonosnoga?”³ I zaista je tako, budući da, kako govori sv. Augustin dok tumači Ivanovo evanđelje: „Ovaj život ni ne treba nazivati životom, jer nije istinski život.”⁴ Ovako mi živimo, kako kazuje papa Grgur,

3 Rim 7,24, prijevod preuzet s mrežnog izdanja Biblije, Kršćanska sadašnjost, 2012. (<https://biblija.ks.hr/default.aspx>)

4 Aug. In Ioan. Ev. Tract. 22, 3 (gdje nije drugačije naznačeno, citate je preveo prevoditelj glavnog teksta)

da se svaki dan rastajemo od života, jer dok dojenačko doba prelazi u djetinjstvo, djetinjstvo u mladost, mladost u zrelost, zrelost u starost, a starost u smrt, samim tim što tijekom života raste, sve odlazi u propast.⁵

Zar se ne kaže s pravom da je smrt, u kojoj nestajući svaki dan umiremo, onoliko nesretnija koliko dulje traje? S pravom, naime, i puk okrutnijom i groznijom naziva onu smrt koja se razvlači u dugotrajnom mučenju, a s druge strane sretnom i blaženom onu koja nastupi brzo i lako. Stoga Augustin kad piše Macedoniju s pravom hvali onu Ciceronovu o pravnim poslovima:

Vrlo je razborita Ciceronova misao, kada kaže: ovaj život je smrt, koju bi se moglo oplakivati da se hoće.⁶

Ali, ako ti se ipak ne sviđa nazivati ga smrću i ako želiš da bude život, onda ne možeš zaniijekati barem to da je prijetvoran i sjenovit i ispunjen bezbrojnim zamkama. On za jednu radost zadaje mnoge žalosti, za jednu ispraznu sreću bezbrojne istinske tuge, za uvijek nedostižno zdravlje mnoštvo opakih bolesti. U jednom trenu te diže u visine, baš onoliko visoko koliko te želi za koji čas opakom strmoglaviti – tako si u kratkom razdoblju i sretan i nesretan. Čas te tjera da se smiješ, a čas da plačeš. Malo te uzdiže lažnom nadom, malo obara istinskim očajem i, da se malo poigra, ne dopušta ni jedan sat da ostaneš u istom stanju. Osim toga, kao da na tebe šalje divlji čopor nahuškanih pasa. S jedne strane tu su glad, žeđ i studen, a s druge strane žega, pa strah, pljuskovi, oluje, komarci i muhe, uši i buhe, svrbež, svrab, šuga – i dvije silno pogubne čete boli i požuda, kojima nitko nikada nije mogao znati ni imena ni broja.

Sve ti ovo uklanja smrt, od ovih te oslobađa zala, a usuđuješ se, budala, govoriti da te je pokrala za silna dobra? Za usluge joj, mahnit, zauzvrat bacaš psovke. Opameti se već jednom i spoznaj svoju osloboditeljicu, koja ne samo da ti ne oduzima ništa dobrog, već te povrh toga udaljava od mnogih velikih zala!

Ovim i sličnim razlozima uvjerit ćemo da smrt ne odnosi ništa dobra ili da odnosi sasvim malo. Ipak, ovime se gubitci zbog bolesti ne mogu olakšati. Bolest, naime, oduzima zdravlje, koje u nekoj drugoj prilici ne bi mogao s pravom napadati, osim jer nas dulje zadržava u onim nevoljama koje smo maločas ispriopovjedili ili jer čini tijelo još buntovnijim protiv duše. A to nitko dobar ne treba priželjkivati, dapače, treba od toga zazirati. Tako se apostol proslavlja ne u zdravlju, već u bolesti: „*Kada sam slabiji*”, govori, „*tada*

⁵ Greg. Mor. 25, 3, 4 (parafraza)

⁶ Aug. ep. ad Maced. i Cic. Tusc. 1, 31

sam jači.” I Gospodin mu odgovara: „Pavle, snaga se u slabosti usavršuje.”⁷

A time se slabosti tijela pokazuju više dobrim nego lošim i dokazuje se da je zdravlje čovjeku više na štetu. Čak i da ništa ne šteti, ipak ono što ima u sebi dobro pripada prirodi, a ne čovjeku, jer zdravlje nikoga ne čini dobrim. Zbog toga, ako ti ga bolest uzme, ništa od tvojeg dobra nije uzela. Sve ti tvoje ostaje čitavo i netaknuto i nitko ga ne može odnijeti ni uništiti, osim tebe samog. Nitko pak s pravom ne žali gubitak tuđih stvari, niti ispravno naziva svojima ona dobra s kojima, kada mu se oduzmu, ne gubi ništa od vlastite dobrote.

Stoga Boetije vrlo mudro nasuprot sebi uvodi Sreću, koja mu ovako govori:

Zašto me, čovječe, svakodnevno optužuješ žalopojkama? Kakvu sam ti nepravdu nanijela? Kakvo sam ti dobro oduzela? Pred bilo kojim sućem sa mnom se spori oko posjedovanja bogatstva i časti. Ako dokažeš da je nešto od ovoga vlasništvo bilo kojeg smrtnika, priznat ću ti svojevoljno da sam već bila tvoja, što i tražiš.

Kada te priroda izvela iz majčine utrobe, primila sam te siromašnog i ogoljenog od svih stvari i svojim te bogatstvom obdarila. Brižno sam te odgojila blagonaklonom njegovom, što mi ti sada predbacuješ. Obasula sam te obiljem svega i bogatstvom, koliko je bilo u mojoj moći. Sad je zgodno uskratiti mi ruku, a zahvalnosti imaš kao da se koristiš tuđim stvarima. Nemaš pravo žaliti se kao da si posve izgubio ono svoje. Zašto onda jecaš? Nisam ti ništa nasilno učinila. Bogatstvo, čast i ostalo tome slično u mojoj je vlasti. Sluge prepoznaju svoju gospodaricu. Sa mnom dolaze, miču se kada ja odlazim. Hrabro ću ustvrditi: da su ove stvari, na čiji se gubitak žališ, zaista bile tvoje, nikad ih ne bi izgubio.⁸

To i većinu takvih stvari pametan tješitelj može, u ime Boga, bolje i prikladnije obrazlagati pobožnim dušama, kako kod gubitka stvari, tako i u gubitku djece ili prijatelja. Poput Jeronima kad piše Tiresiji:

Ono što je dao, oduzima onaj koji je stvorio. Tko bi drugi oplakivao ono što je dobio na određeno vrijeme? Posudio si da imaš na onoliko vremena koliko je htio i, kada je poželio, uzео je nazad. Nije odnio ništa tvoje. Trebalo je da ti podmiriš vjerovnika i ništa drugo nije dolikovalo nego da mu zauzvrat budeš zahvalan. Tako

7 2 Kor 12, 9-10

8 Boeth. Cons. phil. 2P2, 2-7

čitamo i slijedimo potpuno predan glas Joba koji govori: „Gospodin dao, Gospodin oduzeo, kako se Gospodu svidjelo, tako je učinio. Blagoslovljeno ime Gospodinovo.”⁹ Ovo nije bila nedovoljna utjeha za tugu, zato što nitko ne bi trebao tugovati kada vrati nešto tuđe. Jer nije bilo pravo kod drugoga zadržavati ono, što je njegovu vlasniku bilo potrebno.¹⁰

Naći ćeš bezbroj ovakvih citata i primjera kod mudrih ljudi.

I još mnogo bi se moglo reći u ovom dijelu, kao i u svim ostalima. Ali mi sad nikoga ne tješimo, već samo opisujemo način tješnja. Za izražavanje će se pobrinuti onaj koji će ovu dužnost morati zaista obaviti. Za nas je dovoljno da sažeto spomenemo sve čega se treba dotaći.

Nastavimo, dakle, u pripovijedanju ostalih tema.

⁹ Job 1, 21 prijevod prema mrežnom izdanju Biblije, Kršćanska sadašnjost, 2012. (<https://biblija.ks.hr/default.aspx>)

¹⁰ Hier. ep. 40. 1-2



***„Ovaj život je smrt,
koju bi se moglo
oplakivati da se hoće.”***

CICERON